

**Orta Çağ Anadolu'sunda Darp Edilmiş Tahtta Oturan Hükümdar Tasvirli Sikkeler
(11. – 14. Yüzyıllar)**
Coins Depicting Enthroned Rulers Minted in Medieval Anatolia (11th – 14th Centuries)

Tuğçe GÜLHAN

Özet

Anadolu'da Orta Çağ döneminde 11. – 14. yüzyıllar arasında, Anadolu Selçuklu Devleti, Artuklular, Danişmentliler, Mengücekliler, Saltuklular, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Saruhanoğulları Beylikleri ile Bizans İmparatorluğu, Trabzon Rum İmparatorluğu, İznik İmparatorluğu ve Kilikya Ermeni Krallığı gibi farklı devlet, imparatorluk ve beylikler hüküm sürmüştür. Orta Çağ Anadolu'sunun bu hareketli siyasi, ticari ve kültürel ilişkiler ortamında darp edilen sikkeler, günlük hayatta propaganda unsuru olarak yaygın şekilde kullanılmaları sebebiyle tasarımlarında da karşılıklı etkileşimler oluşmuştur.

Tahtta oturan hükümdar tasvirleri Anadolu Selçuklular'da: III. Kılıç Arslan'ın (1204-1205), Melik Rükneddin Cihan Şah'ın (1225-1230), II. İzzeddin Keykavus - IV. Rükneddin Kılıç Arslan - II. Alaeddin Keykubad'ın müşterek iktidarlarına (1249-1254) ait ve II. İzzeddin Keykavus'un (1257-1262) tek başına üçüncü saltanatına ait sikkelerinde; Artuklular'da: Nasıreddin Artuk Arslan'ın (1200-1239) ve Nureddin Muhammed'in (1174-1185) sikkelerinde; Bizans İmparatorluğu'nda: VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261-1282), II. Andronikos Palaiologos'un (1282-1328) ve III. Andronikos Palaiologos'un (1328-1341) sikkelerinde; İznik İmparatorluğu'nda: III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222-1254) ve II. Theodoros Laskaris'in (1254-1258) sikkelerinde; Kilikya Ermeni Krallığı'nda: I. Leon'un (1198-1219), I. Hetum'un (1226-1270), Simbad'ın (1296-1298), Oşin'in (1307-1320), IV. Leon'un (1320-1341), II. Konstantin'in (Guy de Lusignan) (1342-1344) ve III. Konstantin'in (1344-1362) sikkelerinde görülür. Bunların dışında tahtta oturan hükümdar tasvirleri Aydınoğulları'nda: Umur Bey'in (1340-1348), Menteşeoğulları'nda: Şucaeddin Orhan Bey'in (1320-1341) ve Saruhanoğulları'nda: Saruhan Bey'in (1313-1346) sikkelerinde işlenmiştir.

Bu bildiride, Orta Çağ döneminde Anadolu'da darp edilmiş olan sikkelerdeki tahtta oturan hükümdar tasvirlerinin kompozisyonları ortaya konulup, değerlendirilecektir. Ayrıca Anadolu'da darp edilmiş olan sikkelerin, o dönemde Anadolu'nun çevresindeki bölgelerde basılmış diğer devletlerin sikkeleriyle olan tasarım etkileşimleri üzerinde de durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Orta Çağ, Anadolu, Tahtta Oturan Hükümdar Tasvirli Sikkeler, Sikke, Nümismatik.*

Abstract

During the Middle Ages between the 11th and 14th centuries, several states, empires, principalities and kingdoms like the Anatolian Seljuks State, Artuqids, Danishmendids, Manguceqids, Saltuqids, Aydinids, Mentеше, Sarukhanids principalities, the Byzantine Empire, the Empire of Trebizond, the Empire of Nicaea and the Kingdom of Cilician Armenia, ruled in Anatolia. Coins minted in this dynamic political, commercial and cultural relations environment of the Middle Ages in Anatolia had mutual interactions in their designs due to their widespread use as propaganda elements in daily life.

The depictions of enthroned rulers are seen on the coins minted during the reigns of Anatolian Seljuk rulers: Kılıj Arslan III (1204-1205), Malik Ruknaddin Cihan Shah (1225-1230), during the joint reigns of Izzaddin Kaykavus II - Ruknaddin Kılıj Arslan IV - Alaaddin Kayqubad II (1249-1254), and during the third single reign of Izzaddin Kaykavus II (1257-1262); on the coins minted during the reigns of

Artuqid rulers: Nasıraddin Artuq Arslan (1200-1239) and Nuraddin Muhammad (1174-1185); on the coins minted during the reigns of Byzantine Emperors: Michael VIII Palaiologos (1261-1282), Andronikos II Palaiologos (1282-1328) and Andronikos III Palaiologos (1328-1341); on the coins minted during the reigns of Nicaean Emperors: John III Ducas Vatatzes (1222-1254) and Theodore II Laskaris (1254-1258); on the coins minted during the reigns of the Armenian Kings of Cilicia: Leon I (1198-1219), Hethum I (1226-1270), Sempad (1296-1298), Oshin (1307-1320), Leon IV (1320-1341), Constantine II (Guy de Lusignan) (1342-1344) and Constantine III (1344-1362). In addition, enthroned rulers are also depicted on the coins of Aydinid ruler Umur Bey (1340-1348); on the coins of Mentеше ruler Sucaaddin Orhan Bey (1320-1341) and on the coins of Sarukhanid ruler Sarukhan Bey (1313-1346).

In this paper, the mutual interactions of depictions of enthroned rulers seen on the coins of these states, principalities, empires and kingdoms will be tried to be examined. Additionally, the design interactions of the coins minted in Anatolia with the coins of other states minted in the surrounding regions of Anatolia at that time will also be emphasized.

Keywords: *Medieval, Anatolia, Coins Depicting Enthroned Rulers, Coins, Numismatics.*

GİRİŞ

Orta Çağ döneminde Anadolu'da, çeşitli devletler hüküm sürmüş ve bu devletlerin arasında siyasi, ticari, sosyal ve kültürel alanlarda yakın ilişkiler kurulmuştur. Anadolu'da, 11. ve 14. yüzyıllar arasındaki bu zengin ticari ve kültürel ilişkilerin bir sonucu olarak da devletlerarasında çeşitli alanlarda etkileşimler yaşanmıştır. Orta Çağ dönemi Anadolu'su, işte bu etkileşimlerin en yoğun yaşandığı bölge olarak ön plana çıkmaktadır.

Anadolu'da çeşitli dinlere ve kültürlere mensup insanların bir arada yaşamalarının bir etkisi olarak, kültürel etkileşimin de en yoğun yaşandığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, yalnızca kültürel etkileşimle sınırla kalmayıp, devletlerin ve iktidarların kendi hâkimiyetlerini ve güçlerini, vatandaşlarına günlük hayatta da göstermelerinin en kolay yolu olan ve aynı zamanda etkili bir propaganda aracı da olan sikkelerde de görülmektedir. Orta Çağ Anadolu'sunda siyasi, ticari ve kültürel etkileşimin en iyi şekilde takip edilebileceği bir alan olarak da, bu dönemde Anadolu'da hüküm sürmüş devletlerin bastırmış oldukları sikkeler ayrıca ele alınması gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Orta Çağ döneminde Anadolu'da hüküm sürmüş olan, erken dönem Anadolu Türk Beylikleri'nden Danişmentliler (1071 – 1178), Mengücekliler (1071 – 1277), Saltuklular (1071 – 1202), Artuklular (1101 – 1409) ile Anadolu Selçuklu Devleti (1075 – 1308) ve yine aynı dönemlerde hüküm sürmüş olan Bizans İmparatorluğu (491 – 1453), Trabzon Rum İmparatorluğu (1204 – 1461), İznik İmparatorluğu (1204 – 1261) ve Kilikya Ermeni Krallığı (1080 – 1198 / 1198 – 1375) arasında siyasi, ticari ve kültürel ilişkiler yaşanmış ve bu durum, zaman zaman, söz konusu devletlerin bastırmış oldukları sikkelerine de yansımıştır. Bu etkileşim ortamı yalnızca Anadolu coğrafyası ile sınırlı kalmamış, güneyde Musul, Halep, Cezire ve Sincar Bölgeleri; kuzeybatı da ise Thessalonika ve Balkanlar'a kadar da etki alanını genişletmiştir.

Orta Çağ döneminde darp edilmiş ve etkileşime konu olan sikkeler; insan figürlü sikkeler ve hayvan figürlü sikkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan figürlü sikkeler; hükümdar figürlü sikkeler ve dini figürlü sikkeler; hayvan figürlü sikkeler ise; aslan figürlü sikkeler ve kartal / karakuş figürlü sikkeler şeklinde ele alınıp sınıflandırılmaktadır. Orta Çağ döneminde, özellikle hükümdar tasvirli sikkelerin önemli bir grubu olarak, tahtta oturan hükümdar tasvirli sikkeler görülmektedir.

TAHTTA OTURAN HÜKÜMDAR TASVİRLİ SİKKELER

Orta Çağ döneminde Anadolu'da, tahtta oturan hükümdar tasvirli sikkeler; Anadolu Selçuklular, Artuklular ve geç dönem Anadolu Türk Beylikleri'nden Aydınoğulları, Menteşeoğulları ve Saruhanoğulları ile Bizans İmparatorluğu, İznik İmparatorluğu ve Kilikya Ermeni Krallığı sikkelerinde ve ayrıca, Anadolu'nun çevresinde de Beytekiniler – Erbil Atabeyleri, Eyyubiler ve Sırbistan Krallığı / Sırp İmparatorluğu sikkelerinde işlenmiştir.

ANADOLU SELÇUKLULAR

Anadolu Selçuklularda tahtta oturan hükümdar tasvirli sikkeler; Sultan III. Kılıç Arslan'ın (1204 – 1205) bakır sikkelerinde, Erzurum Meliki Rükneddin Cihan Şah'ın (1225 – 1230) bakır sikkelerinde, Sultanlar II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıç Arslan ve II. Alaeddin Keykubad'ın üç kardeş müşterek iktidarlarına (1249 – 1254) ait bakır sikkelerinde ve Sultan II. İzzeddin Keykavus'un (1257 – 1262) tek başına 3. Saltanatına ait bakır sikkelerinde görülmektedirler.

Sultan III. Kılıç Arslan'ın (1204 – 1205) bakır sikkesinde (A. Özme – C. Lightfoot 2000: 71 – 75, Resim 1, Resim 2.) (Görsel 1) tahtta oturan hükümdar tasviri, kompozisyon olarak; ön yüzde, noktalı daire alanının içinde, arkalıklı tahtta oturan hükümdar figürü, başı ve gövdesi cepheden, bacakları biraz sağa doğru dönük ve 4/3 profilden, sakalsız, iri badem gözlü ve iri burunlu olarak, ellerini beline dayamış ve ayakları aşağı doğru uzanır şekilde, başında üç dilimli başlığı, üzerinde dizlerine kadar uzanan kıyafeti ve ayaklarında çizmeleriyle verilmiş ve başının iki yanında da altı kollu yıldız şeklinde birer süsleme işlenmiştir.

Görsel 1: Sultan III. Kılıç Arslan'ın (1204 – 1205) Bakır Sikkesi (A. Özme – C. Lightfoot 2000: Resim 2.)

Erzurum Meliki Rükneddin Cihan Şah'ın (1225 – 1230) bakır sikkelerinde (Y. İzmirlier 2010: 66 – 69, No. 71 – 74. ; Sikkeler Ne Anlatır? 2009: 53, No. 8352, 8353.) (Görsel 2) kompozisyon olarak, tahtta oturan hükümdar figürleri; ön yüzde, noktalı daire alanının içinde, cepheden, etrafı noktalarla süslü tahtta bağdaş kurmuş oturur pozisyonda, başında üç dilimli başlığı ve noktalardan oluşan halesi ile birlikte, bir elini dizine dayamış, diğer elinde ise göğüs hizasında küre tutar şekilde ve bazı örneklerde, başının iki yanında küçük noktalar ya da yıldız şeklinde süslemelerle birlikte verilmiştir.

Görsel 2: Erzurum Meliki Rükneddin Cihan Şah'ın (1225 – 1230) Bakır Sikkesi (Y. İzmirlier 2010: No. 71.)

Anadolu Selçuklu Sultanları II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıç Arslan ve II. Alaeddin Keykubad'ın üç kardeş müşterek iktidarlarına (1249 – 1254) ait bakır sik-

kelerinde (Y. İzmirlier 2010: 238, 239, No. 606, 607.) (Görsel 3) tahtta oturan hükümdar figürleri, kompozisyon olarak; ön yüzde, noktalı daire alanın içinde, cepheden, arkalıklı tahtta oturur pozisyonda, başında başlığı ve üzerinde kıyafeti ile birlikte, ellerini beline dayamış şekilde verilmiş ve başının iki yanında ise altı kollu birer yıldız işlenmiştir.

Görsel 3: II. İzzeddin Keykavus – IV. Rükneddin Kılıç Arslan – II. Alaeddin Keykubad Müşterek İktidarları (1249 – 1254) Bakır Sikke (Y. İzmirlier 2010: No. 606.)

Sultan II. İzzeddin Keykavus'un (1257 – 1262) tek başına 3. Saltanatına ait bakır sikkelerinde (Y. İzmirlier 2010: 256, 257, No. 656, 657.) (Görsel 4) kompozisyon olarak, tahtta oturan hükümdar figürleri, ön yüzde, noktalı daire alanın içinde, cepheden, noktalardan oluşan arkalıklı kare formundaki tahtta, bağdaş kurmuş oturur pozisyonda, iki elini beline dayamış şekilde ve başında başlığı ile birlikte verilmiştir.

Görsel 4: Sultan II. İzzeddin Keykavus'un (1257 – 1262) Tek Başına 3. Saltanatı Bakır Sikkesi (Y. İzmirlier 2010: No. 656.)

Sultan II. İzzeddin Keykavus'un (1257 – 1262) tek başına 3. Saltanatına ait, farklı bir sikke örneğinde (Y. İzmirlier 2010: 256, 257, No. 658, 659.) (Görsel 5) ise kompozisyon olarak; ön yüzde, noktalı ya da düz daire alanın içinde, arkalıklı tahtta oturan hükümdar figürü, başında üç dilimli başlığı ve halesi, üzerinde kıyafetiyle birlikte ve iki elini beline dayamış şekildedir.

Görsel 5: Sultan II. İzzeddin Keykavus'un (1257 – 1262) Tek Başına 3. Saltanatı Bakır Sikkesi (Y. İzmirlier 2010: No. 659.)

Sultan II. İzzeddin Keykavus'un (1257 – 1262) tek başına 3. Saltanatına ait, bir diğer farklı sikke örneklerinde (Y. İzmirlier 2010: 254, 255, No. 654, 655.) (Görsel 6) ise kompozisyon olarak; ön yüzde, noktalı daire alanın içinde, üzeri noktalarla süslenmiş arkalıklı tahtta oturan hükümdar figürü, başı ve vücudu cepheden, ayakları biraz sağa doğru dönük şekilde ve 4/3 profilden, başında başlığı, üzerinde uzun ve dizlerine kadar inen kıyafeti ve ayağında çizmeleri ile birlikte, ellerini beline dayamış, ayakları aşağıya doğru uzanır şekilde verilmiş ve bazı örneklerde de başının iki yanında altı kollu birer yıldız şeklinde süslemeler işlenmiştir.

Görsel 6: Sultan II. İzzeddin Keykavus'un (1257 – 1262) Tek Başına 3. Saltanatı Bakır Sikkesi (Y. İzmirlier 2010: No. 654.)

ARTUKLULAR

Artuklular'da tahtta oturan hükümdar tasvirli sikkeler; Mardin Artukluları Hükümdarı Nasıreddin Artuk Arslan'ın (1200 – 1239) bakır sikkelerinde ve Hasankeyf – Amid Artukluları Hükümdarı Nureddin Muhammed'in (1174 – 1185) bakır sikkelerinde görülmektedirler.

Mardin Artukluları Hükümdarı Nasıreddin Artuk Arslan'ın (1200 – 1239) bakır sikkelerinde (İAMTİSK: No. 1235, 1239. ; T. Gülhan 2025: 141, 142, Resim 62, Resim 63. ; Sikkeler Ne Anlatır? 2009: 54, No. 16071, 16067. ; İ. Artuk – C. Artuk 1993: 110, No. 98, 99. ; B. Butak 1947: 46, 47, No. 54, 56.) (Görsel 7) tahtta oturan hükümdar tasvirleri, kompozisyon olarak: ön yüzde, düz daire alanın içinde, üstte ve iki yanda yazı kuşağı ve ortada, hükümdar figürü, cepheden, kare formundaki tahtın üzerinde bağdaş kurmuş oturur, sağ elini dizine dayamış, sol elinde ise göğüs hizasında küre tutar pozisyonda, başında başlığıyla ve saçlarının uçları kıvrılmış omuzlarına kadar iner şekilde, yuvarlak yüzlü, tombul yanaklı, iri gözlü, iri burunlu olarak, üzerinde kolları tirazlı V yakalı kaftanı ve belinde kuşağıyla birlikte verilmiştir. Kompozisyonda, kare formundaki tahtın içindeki alanda, sağdaki ve soldaki boşluklarda küçük noktalar şeklinde ve hükümdar figürünün başının iki yanında altı veya sekiz kollu yıldız şeklinde süslemeler ve tahtın altında ise Artuklu tamgası işlenmiştir.

Görsel 7: Nasıreddin Artuk Arslan'ın (1200 – 1239) Bakır Sikkesi (Sikkeler Ne Anlatır? 2009: No. 16071.)

Mardin Artukluları Hükümdarı Nasıreddin Artuk Arslan'ın (1200 – 1239) diğer bakır sikkelerinde (Sikkeler Ne Anlatır? 2009: 56, No. 16072. ; B. Butak 1947: 47, No. 57.) (Görsel 8) ise tahtta oturan hükümdar figürleri, kompozisyon olarak; ön yüzde, en dışta düz daire alan ve onun içindeki yazı kuşağının ortasında, arkalıklı ve süslü bir tahtta bağdaş kurmuş oturan hükümdar figürü, cepheden, sağ elini dizine dayamış, sol elinde ise göğüs hizasında küre tutar pozisyonda, yuvarlak yüzlü, iri badem gözlü, tombul yanaklı, iri burunlu olarak, başında üst kısmı hafif sivri şekilde işlenmiş başlığı ve üzerinde geniş yakalı ve kolları tirazlı kıyafetiyle birlikte verilmiştir.

Görsel 8: Nasıreddin Artuk Arslan'ın (1200 – 1239) Bakır Sikkesi (Sikkeler Ne Anlatır? 2009: No. 16072.)

Hasankeyf – Amid Artukluları Hükümdarı Nureddin Muhammed'in (1174 – 1185) bakır sikkelerinde (İAMTİSK: No. 1205. ; T. Gülhan 2025: 144, 145, Resim 66. ; Court and Cosmos 2016: 69, No. h. , Env. No. ANS: 1925.13.1. ; Sikkeler Ne Anlatır? 2009: 95, No. 15903, 15902. ; İ. Artuk – C. Artuk 1993: 76, No. 11. ; B. Butak 1947: 17, No. 9.) (Görsel 9) ise tahtta oturan hükümdar tasvirleri, daha farklı bir kompozisyon olan, baldakenli tahtta oturan hükümdar ve onu koruyan Melekler tasviri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu sikkelerde kompozisyon genel olarak; ön yüzde, noktalı daire alanının içinde, ortadaki tahtın iki yanında, dikey olarak uzanan yazı kuşağı ve tepesinde saadet düğümü benzeri girift ve geometrik bir motif bulunan sivri kemerli bir tahtta oturan hükümdar, cepheden, ayakları aşağı doğru uzanır şekilde, sağ elinde küre tutar, sol elini ise dizine dayamış şekilde, yuvarlak yüzlü, iri badem gözlü, tombul yanaklı olarak, başında miğfere benzeyen sivri başlığı ve üzerinde kıyafetiyle birlikte verilmiş; tahtın iki yanında sağ ve sol üst köşede, her iki eliyle sivri kemerin iki yanından tutan, iki tane kanatlı Melek tarafından korunur şekilde işlenmiştir.

Görsel 9: Nureddin Muhammed'in (1174 – 1185) Bakır Sikkesi (Court and Cosmos 2016: 69, No. h. , Env. No. ANS: 1925.13.1.)

BEYTEKİNİLER – ERBİL ATABEYLERİ

Hasankeyf – Amid Artukluları Hükümdarı Nureddin Muhammed'in (1174 – 1185) bu bakır sikkelerinde görülen tahtta oturan hükümdar tasvirlerine benzer kompozisyon-

lar; 1144 – 1233 yılları arasında, Erbil ve çevresinde hüküm sürmüş olan, Beytekiniler – Erbil Atabeyleri'nin Hükümdarı Muzaffereddin Gökböri'nin (1190 – 1232) bakır sikkelerinde (İAMTİSK: No. 1292. ; ANS: 1917.215.1032. ; ANS: 1917.215.944. ; ANS: 1917.215.2859.) (Görsel 10, Görsel 11) de karşımıza çıkmaktadır. Muzaffereddin Gökböri'nin (1190 – 1232) bakır sikkelerinde, tahtta oturan hükümdar tasvirleri, kompozisyon olarak; ön yüzde, en dışta noktalı daire alan ve onun içindeki yazılı alanın ortasında, tahtta ya da kemerli ve baldakenli tahtta oturan hükümdar figürü, cepheden, başında miğferi ve üzerinde zırhıyla birlikte, sağ elini beline dayamış, sol elinde ise küre ya da silah benzeri bir nesne tutarken verilmiştir. Her iki hükümdarın sikkelerinde de tahtta oturan hükümdar figürlerinin ele alınış şekilleri ve kompozisyon özellikleri benzerlik göstermektedir.

Görsel 10: Beytekiniler – Erbil Atabeyleri Hükümdarı Muzaffereddin Gökböri'nin (1190 – 1232) Bakır Sikkesi (ANS: 1917.215.1032.)

Görsel 11: Beytekiniler – Erbil Atabeyleri Hükümdarı Muzaffereddin Gökböri'nin (1190 – 1232) Bakır Sikkesi (ANS: 1917.215.944.)

EYYUBİLER

Mardin Artukluları Hükümdarı Nasıreddin Artuk Arslan'ın (1200 – 1239) bakır sikkelerindeki tahtta oturan hükümdar tasvirlerine benzer kompozisyonlar ise, Eyyubiler Hükümdarı El-Nasır Selahaddin Yusuf Eyyubi'nin (1174 – 1193) bakır sikkelerinde (İAMTİSK: No. 699. ; Sikkeler Ne Anlatır? 2009: 57, 58, No. 14271, 14272, 14274.) (Görsel 12) karşımıza çıkmaktadır. El-Nasır Selahaddin Yusuf Eyyubi'nin (1174 – 1193) bu bakır sikkelerinde, kompozisyon genel olarak; ön yüzde, dıştaki yazı kuşağının içinde ve ortada, bağdaş kurmuş kare formundaki tahtta oturan hükümdar figürü, cepheden, sağ elini dizine dayamış, sol elinde ise göğüs hizasında küre tutar pozisyonda, başında başlığı ve üzerinde kıyafetiyle birlikte verilmiş, kompozisyonda tahtın sağ ve sol köşelerinde küçük noktalar şeklinde ve tahtın iki yanında ise üç benek motifi şeklinde süslemeler işlenmiştir.

Görsel 12: Eyyubiler Hükümdarı El-Nasır Selahaddin Yusuf Eyyubi'nin (1174 – 1193) Bakır Sikkesi
(Sikkeler Ne Anlatır? 2009: No. 14271.)

BİZANS İMPARATORLUĞU

Bizans İmparatorluğu sikkelerinde tahtta oturan İmparator tasvirleri genellikle; tek başına tahtta oturan İmparator tasvirleri ya da İmparatorların iktidarı paylaştıkları kişilerle veya Azizlerle birlikte tasvir edildikleri kompozisyonlar şeklinde karşımıza çıkmaktadırlar. Ayrıca, Bizans İmparatorluğu sikkelerinde, bu tahtta oturan İmparator tasvirlerine benzer kompozisyon özelliklerinde işlenmiş olan, tahtta oturan Aziz Demetrios tasvirli sikkeler de karşımıza çıkmaktadır.

Bizans İmparatorluğu'nda tahtta oturan İmparator tasvirleri; İmparator VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) gümüş trachea, bakır trachea, billon trachea, bakır stamenon sikkelerinde; İmparator II. Andronikos Palaiologos'un (1282 – 1328) bakır trachy, bakır stamenon sikkelerinde ve İmparator III. Andronikos Palaiologos'un (1328 – 1341) bakır trachy, bakır stamenon, bakır assarion sikkelerinde görülmektedirler.

Bizans İmparatorluğu'nda, tahtta oturan Aziz Demetrios tasvirleri ise; İmparator VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) Thessalonika'da basılmış bazı bakır trachea, billon trachea, bakır stamenon sikkelerinde; İmparator II. Andronikos Palaiologos'un (1282 – 1328) bazı bakır trachy, bakır stamenon sikkelerinde ve İmparator III. Andronikos Palaiologos'un (1328 – 1341) bazı bakır trachy, bakır stamenon, bakır assarion sikkelerinde görülmektedir.

Bizans İmparatorluğu'nda, daha erken döneme tarihlenen, İmparator I. Justinianos'un (527 – 565) bakır follis sikkelerinde (DOAKS: BZC.1971.25.13. ; DOC, 1: 137, No. 207.) (Görsel 13) ve İmparator I. Basileios'un (867 – 886) bakır / bronz sikkelerinde (The MET Collection, ON: 17.6.94.) (Görsel 14) de tahtta oturan İmparator tasvirleri karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 13: I. Justinianos'un (527 – 565) Bakır Follis Sikkesi (DOAKS: BZC.1971.25.13.)

Görsel 14: I. Basileios'un (867 – 886) Bakır / Bronz Sikkesi (The MET Collection, ON:

İmparator VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) gümüş trachea, bakır trachea, billon trachea ve bakır stamenon sikkelerinde, tahtta oturan İmparator figürleri farklı kompozisyonlarla işlenmişlerdir.

İmparator VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) gümüş trachea sikkelerinde (D. Sear 1987: No. 2252. ; S. Bendall 1988: 20, No. 14. ; DOC 5 / Part 2: No. 35.) (Görsel 15) tahtta oturan İmparator tasvirleri, kompozisyon olarak; arka yüzde, yüksek arkalıklı tahtta oturan İmparator, cepheden, başında tacı ile birlikte, bir elinde Labarum başlıklı scepter, diğer elinde ise akakia tutarken verilmiştir. Ön yüzde ise cepheden, yüksek arkalıklı tahtta oturan ve göğsünde İsa'nın madalyonunu tutan Meryem'in başının iki yanında MP ΘV yazılı şekilde işlenmiştir.

Görsel 15: VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) Gümüş Trachea Sikkesi (DOC 5 / Part 2: No. 35.)

VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) bakır trachea sikkelerinde (D. Sear 1987: No. 2273, 2274, 2276, 2290, 2291, 2302, 2312, 2313. ; S. Bendall 1988: 22, 25, 26, No. 34 – 36, 38 – 40, 72, 73, 75. ; DOC 5 / Part 2: No. 84, 85, 86 – 90, 96 – 99, 100 – 102, 103 – 105, 162 – 164, 165 – 168.) (Görsel 16) tahtta oturan İmparator tasvirlerinin çeşitli kompozisyonlar şeklinde işlenmiş oldukları görülmektedir. Bu sikkelerinde genellikle, arka yüzde; arkalıksız, arkalıklı ya da yüksek arkalıklı tahtta oturan İmparator, cepheden, üzerinde loros ya da khlamys giyimli olarak, bir elinde Labarum, haç başlıklı scepter ya da scepter tutarken, diğer elinde ise bir şehrin ya da bir kalenin modelini, Patrik Haçlı küre, akakia, ya da globus tutarken verilmiştir. Ön yüzde ise genellikle; İsa büstü, cepheden; yarım boy, Orans pozisyonunda Meryem; iki mızrak tutan, Kerubim ya da Seraphim; dais üzerinde ayakta duran, sağ eliyle kutsayan ve sol elinde İncil tutan İsa; yüksek arkalıklı tahtta oturan Meryem; Aziz Theodoros büstü; ayakta Aziz Demetrios, elinde mızrak ve kalkan tutan; büst şeklinde Aziz Demetrios, elinde mızrak ve kalkan tutan; ayakta, kanatlı Baş Melek Mikhael, elinde uzun haç tutan ve yarım boy Aziz Georgios, elinde mızrak ve kalkan tutan tasvirleri işlenmiştir.

Görsel 16: VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) Bakır Trachea Sikkesi (DOC 5 / Part 2: No. 99.)

VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) billon trachea (S. Bendall – P. J. Donald 1974: 11 – 16, 37, 38, No. C.14, C.15, C.17, C.18, C.19, UC.4, UC.5.) ve bakır stamenon (E. Lianta 2009: 199 – 202, 211, 212, 215, No. 537 – 540, 543 – 551, 590, 591, 602.) (Görsel 17, Görsel 18) sikkelerinde de tahtta oturan İmparator tasvirlerinin, diğer sikkelerindeki tasvirlerle benzer şekilde işlenmiş oldukları görülmektedir. Bu sikkelerde kompozisyon genel olarak, arka yüzde; arkalıklı ya da arkalıksız tahtta oturan İmparator, cepheden, üzerinde stemma, divitision, yakalıklı basit formda loros, yakalıklı ve panolarla süslü basit formda loros, üzeri mücevherlerle süslü basit formda loros, yakalıklı ve üzeri mücevherlerle süslü basit formda loros ve sagion ya da khlamys giyimli şekilde, bir elinde Labarum başlıklı scepter ya da scepter tutarken, diğer elinde de şehrin modelini, Patrik Haçlı küre, anexikakia, ya da globus tutar şekilde verilmiştir. Ön yüzde ise; İsa büstü sakallı ve haleli, üzerinde tunik ve kolobion giyimli ve sol elinde İncil tutan; ayakta Meryem, haleli, Orans pozisyonunda, üzerinde tunik ve maphorion giyimli; yarım boy Aziz Georgios sakalsız ve haleli, üzerinde tunik göğüslük ve sagion giyimli, sağ elinde sol omzunun üzerine doğru uzanır şekilde mızrak ve sol elinde kalkan tutan; Seraphim ya da Kerubim, iki elinde mızrak tutan; ayakta İsa dais üzerinde, sakallı ve haleli, üzerinde tunik ve kolobion giyimli, sağ eliyle kutsayan ve sol elinde İncil tutan; arkalıklı tahtta oturan ve göğsünde İsa'nın madalyonunu tutan Meryem, haleli, üzerinde tunik ve maphorion giyimli; Baş Melek Mikhael ayakta, sağ elinde Patrik Haçlı uzun asa ve sol elinde üç uçlu asa tutan ve ayakta Aziz Demetrios, sakalsız ve haleli, üzerinde tunik göğüslük ve sagion giyimli, sağ elinde mızrak ve sol elinde kalkan tutan tasvirleri işlenmiştir.

Görsel 17: VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) Billon Trachea Sikkesi (S. Bendall – P. J. Donald 1974: C.18.)

Görsel 18: VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) Bakır Stamenon Sikkesi (E. Lianta 2009: No. 538.)

İmparator VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) tahtta oturan İmparator tasvirli diğer farklı bir grup bakır trachea, billon trachea ve bakır stamenon sikkelerinde (D. Sear 1987: No. 2275. ; S. Bendall 1988: 22, No. 37. ; S. Bendall – P. J. Donald 1974: 13, 14, No. C.16. ; DOC 5 / Part 2: No. 91 – 95. ; E. Lianta 2009: 200, No. 541, 542.) (Görsel 19) ise bu gümüş trachea, bakır trachea, billon trachea ve bakır stamenon sikkelerindeki tahtta oturan İmparator tasvirlerinden daha farklı bir kompozisyonun işlendiği görülmektedir. Bu grup sikkelerinde kompozisyon olarak; arka yüzde; arkalıklı tahtta oturan İmparator, cepheden, üzerinde stemma, divitision, geleneksel formda ve panolarla süslü loros giyimli olarak ve dizlerinin üzerindeki yatay pozisyonda duran kılıcı tutar şekilde verilmiştir. Bu sikkelerin ön yüzünde ise; Meryem büstü, haleli, Orans pozisyonunda, üzerinde tunik ve maphorion giyimli şekilde ve başının iki yanında **MP ΘV** yazılı olarak betimlenmiştir.

Görsel 19: VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) Bakır Trachea Sikkesi (S. Bendall 1988: No. 37.1.)

VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) tahtta oturan ve dizlerinin üzerindeki yatay pozisyonda duran kılıcı tutan İmparator tasvirli, bu bir grup bakır trachea, billon trachea ve bakır stamenon sikkelerine benzer kompozisyonda işlenmiş olan, tahtta oturan Aziz Demetrios tasvirli sikkeleri de karşımıza çıkmaktadır.

İmparator VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) Thessalonika'da basılmış bazı bakır trachea (D. Sear 1987: No. 2294, 2295, 2304. ; S. Bendall 1988: 25, 26, No. 63, 64, 77. ; DOC 5 / Part 2: No. 133 – 135, 136 – 143, 174, 175.) (Görsel 20), billon trachea (S. Bendall – P. J. Donald 1974: 23, 24, 29, 30, No. T.1, T.2, T.11.) ve bakır stamenon (E. Lianta 2009: 209, 213, No. 580 – 583, 595.) sikkelerinde, kompozisyon olarak; ön yüzde; arkalıksız tahtta oturan Aziz Demetrios, cepheden, sakalsız ve haleli, üzerinde tunik, göğüslük ve sagion giyimli olarak ve dizlerinin üzerindeki yatay pozisyonda duran kılıcı tutar şekilde verilmiştir. Arka yüzde ise genellikle kompozisyon olarak; solda İmparator, yarım boy, üzerinde stemma, divitision ve yakalıklı ve basit formda loros giyimli, bir elinde Labarum başlıklı scepter, diğer elinde akakia ya da anexikakia tutan ve sağda İsa, yarım boy, sakallı ve haleli, üzerinde tunik ve kolobion giyimli ve bir eliyle İmparatoru taçlandırır, diğer elinde İncil tutan; ayakta İmparator, solda, cepheden tam boy, üzerinde stemma, divitision, yakalıklı ve üzeri panolarla ya da mücevherlerle süslü basit formda loros giyimli, bir elinde scepter ya da Haçlı asa, diğer elinde akakia ya da anexikakia tutan ve sağda kanatlı Baş Melek Mikhael ayakta, sakalsız ve haleli, üzerinde tunik, göğüslük ve sagion giyimli ve bir eliyle İmparatoru taçlandırır; ayakta İmparator, üzerinde stemma, divitision ve üzeri panolarla ya da mücevherlerle süslü basit formda loros ve sagion giyimli, sağ elinde büyük bir Patrik haçını, sol elinde ise akakia ya da anexikakia tutar şekilde işlenmiştir.

Görsel 20: VIII. Mikhael Palaiologos'un (1261 – 1282) Bakır Trachea Sikkesi (S. Bendall 1988: No. 77.1.)

İmparator II. Andronikos Palaiologos'un (1282 – 1328) bakır trachy ve bakır stamenon sikkelerinde de tahtta oturan İmparator tasvirleri, farklı kompozisyonlar şeklindedir. II. Andronikos Palaiologos'un (1282 – 1328) bakır trachy (D. Sear 1987: No. 2341, 2342, 2369. ; S. Bendall - P. J. Donald 1979: 46, 47 – No. 16, 17. ; 210, 211 – No. 10. ; S. Bendall 1988: 31, No. 108, 109. ; DOC 5 / Part 2: No. 573 – 576, 729.) (Görsel 21) ve bakır stamenon (E. Lianta 2009: 226, 230, 231, No. 651, 652, 670.) (Görsel 22) sikkelerinde, tahtta oturan İmparator tasvirleri, kompozisyon olarak; arka yüzde; arkalıksız tahtta oturan İmparator, cepheden, bazı örneklerde sakalı olarak, üzerinde stemma, divitision, yakalıklı ve üzeri mücevherlerle ya da panolarla süslü basit formda loros giyimli olarak, sağ elinde büyük bir Patrik haçı, scepter ya da Patrik Haçlı küre tutarken; sol elinde ise akakia veya anexiakia, globus ya da fleur de lys başlıklı scepter tutar şekilde verilmiştir. Ön yüzde ise; İsa kare şeklinde dais üzerinde ayakta, sakallı ve haleli, üzerinde tunik ve kolobion giyimli, sağ elini kutsar pozisyonunda yukarı kaldırmış, sol elinde ise İncil tutan ve başının iki yanında IC XC yazılı şekilde; Aziz Georgios büst şeklinde, sakalsız ve haleli, üzerinde tunik, göğüslük ve sagion giyimli, sağ elinde sağ omzunun üzerine doğru uzanır şekilde kılıç, sol elinde ise kalkan tutar şekilde; Aziz Demetrios büst şeklinde, sakalsız ve haleli, üzerinde tunik, göğüslük, sagion giyimli, sağ elinde sağ omzunun üzerine doğru uzanır şekilde kılıç, sol elinde ise kalkan tutar şekilde ya da bazı örneklerde ise Aziz Demetrios oturur şekilde, sakalsız ve haleli, üzerinde tunik, göğüslük ve sagion giyimli, sağ elinde kılıç, sol elinde ise kalkan tutar şekilde işlenmiştir.

Görsel 21: II. Andronikos Palaiologos'un (1282 – 1328) Bakır Trachy Sikkesi (DOC 5 / Part 2: No. 729.)

Görsel 22: II. Andronikos Palaiologos'un (1282 – 1328) Bakır Stamenon Sikkesi (E. Lianta 2009: No. 652.)

Ayrıca, II. Andronikos Palaiologos'un (1282 – 1328) bazı bakır trachy ve bakır stamenon sikkelerinde (DOC 5 / Part 2: No. 730, 731. ; E. Lianta 2009: 231, No. 671.) (Görsel 23) ön yüzde; Aziz Demetrios, oturur şekilde, sakalsız ve haleli, üzerinde tunik, göğüslük, sagion giyimli olarak ve sağ elinde sağ omzunun üzerine doğru uzanır şekilde kılıç, sol elinde ise kalkan tutar şekilde işlenmiş; bu sikkelerin arka yüzlerinde ise; kanatlı İmparator, ayakta ve cepheden, yarım boy, sakallı olarak, yukarıda, şehir surlarının üstünde, sağ elinde omzunun üzerine doğru uzanır şekilde kılıç tutarken verilmiştir.

Görsel 23: II. Andronikos Palaiologos'un (1282 – 1328) Bakır Trachy Sikkesi (DOC 5 / Part 2: No. 730.)

İmparator III. Andronikos Palaiologos'un (1328 – 1341) bakır trachy, bakır stamenon ve bakır assarion sikkelerinde de tahtta oturan İmparator tasvirleri, çeşitli kompozisyonlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

III. Andronikos Palaiologos'un (1328 – 1341) bakır trachy (D. Sear 1987: No. 2485. ; S. Bendall 1988: 46, 50, No. 212, 269.) (Görsel 24) ve bakır assarion (DOC 5 / Part 2: No. 922 – 926. ; E. Lianta 2009: 267, No. 836.) (Görsel 25) sikkelerinde, tahtta oturan İmparator tasvirleri, kompozisyon olarak; arka yüzde; arkalıksız tahtta oturan İmparator, bir elinde büyük bir Patrik haçı ya da Patrik Haçlı küre, diğer elinde ise scepter ya da fleur de lys başlıklı scepter tutar şekilde ve bazı örneklerde de kompozisyonda sağda ve yukarıda Manus Dei ("Tanrı'nın Eli") ile birlikte verilmiştir. Ön yüzde ise, Aziz Demetrios, büst şeklinde, sakalsız ve haleli, üzerinde tunik, göğüslük ve sagion giyimli, bir elinde kılıç ya da kılıcın kabzasını, diğer elinde ise kalkan tutar şekilde betimlenmiştir.

Görsel 24: III. Andronikos Palaiologos'un (1328 – 1341) Bakır Trachy Sikkesi (S. Bendall 1988: No. 212.1.)

Görsel 25: III. Andronikos Palaiologos'un (1328 – 1341) Bakır Assarion Sikkesi (DOC 5 / Part 2: No. 925.)

III. Andronikos Palaiologos'un (1328 – 1341) tahtta oturan İmparator tasvirli, bu bakır trachy ve bakır assarion sikkeleri dışında; bazı bakır trachy (D. Sear 1987: No. 2487. ; S. Bendall 1988: 51, No. 272.) (Görsel 26), bakır stamenon (S. Bendall - P. J. Donald 1979: 238, 239, No. 7.) (Görsel 27) ve bakır assarion (DOAKS: BZC.2007.6.49. , BZC.2007.6.50. , BZC.2007.6.52. , BZC.2007.6.53. , BZC.2007.6.54. , BZC.2007.6.55. , BZC.2007.6.56. , BZC.2009.012. ; DOC 5 / Part 2: No. 929. ; E. Lianta 2009: 268, No. 839.) sikkelerinde ise tahtta oturan Aziz Demetrios tasvirlerinin işlendikleri görülmektedir. Bu sikkelerde, kompozisyon genel olarak; ön yüzde; arkalıksız tahtta oturan Aziz Demetrios, cepheden, sakalsız ve haleli, üzerinde tunik, göğüslük ve sagion giyimli olarak ve dizlerinin üzerinde yatay pozisyonda duran kılıcı tutar şekilde verilmiştir. Arka yüzde ise; ayakta İmparator, cepheden, tam boy, üzerinde stemma, divitision ve yakalıklı loros giyimli, sağ elinde büyük bir fleur de lys, sol elinde ise scepter ya da Haçlı asa tutar şekilde verilmiş ve kompozisyonun etrafında da yıldızlar işlenmiştir.

Görsel 26: III. Andronikos Palaiologos'un (1328 – 1341) Bakır Trachy Sikkesi (S. Bendall 1988: No. 272.2.)

Görsel 27: III. Andronikos Palaiologos'un (1328 – 1341) Bakır Stamenon Sikkesi (S. Bendall - P. J. Donald 1979: 238, 239 – No. 7.)

İZNIK İMPARATORLUĞU

İznik İmparatorluğu'nda, tahtta oturan İmparator tasvirleri; İmparator III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) aspron trachy nomisma, gümüş trachy, billon aspron trachy, elektron aspron trachy, billon aspron trachy nomisma sikkelerinde ve İmparator II. Theodoros Laskaris'in (1254 – 1258) aspron trachy nomisma, gümüş trachy sikkelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca, İznik İmparatorluğu'nda da bu tahtta oturan İmparator tasvirlerine yakın kompozisyon özelliklerinde ele alınmış olan, tahtta oturan Aziz Demetrios tasvirli sikkeler de karşımıza çıkmaktadır. İznik İmparatorluğu'nda, tahtta oturan Aziz Demetrios tasvirleri, İmparator III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) farklı bir diğer grup billon aspron trachy sikkelerinde işlenmiştir.

İznik İmparatoru III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) billon aspron trachy nomisma sikkelerinde (DOC IV / Part 2: 503, 504, No. 45. 1, 45. 2. ; D. Sear 1987: No. 2099. ; E. Lianta 2009: 129, No. 241, 242.) (Görsel 28) tahtta oturan İmparator tasvirleri, kompozisyon olarak; arka yüzde, arkalıklı tahtta oturan İmparator, cepheden, başında stemma, üzerinde divitision, yakalıklı ve üzeri panolarla süslü basit formda loros giyimli, sağ elinde Labarum başlıklı scepter ve sol elinde ise globus tutar şekilde işlenmiştir. Ön

yüzde ise kompozisyon; Aziz Demetrios ayakta, cepheden, tam boy, sakalsız ve haleli, üzerinde kısa askeri tunik, göğüslük, sagion giyimli olarak ve sağ elinde mızrak, sol elinde ise kalkan tutar şekilde verilmiştir.

Görsel 28: III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) Billon Aspron Trachy Nomisma Sikkesi (E. Lianta 2009: No. 241.)

III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) gümüş trachy, elektron aspron trachy ve aspron trachy nomisma sikkelerinde (D. Sear 1987: No. 2088A. ; DOC IV / Part 2: 498, No. 34ter. ; E. Lianta 2009: 124, No. 217, 218.) (Görsel 29) de tahtta oturan İmparator tasvirleri, kompozisyon olarak, diğer sikkelerindeki tasvirlerle benzer şekilde işlenmiş, arka yüzde; arkalıklı tahtta oturan İmparator, cepheden, üzerinde stemma, divitision, üzeri mücevherlerle süslü basit formda loros ve sagion giyimli, sağ elinde scepter, sol elinde ise akakia veya anexikakia tutar şekilde verilmiş; ön yüzde ise; İsa büstü, sakalsız ve haleli, üzerinde tunik ve kolobion giyimli, sol elinde rulo ya da İncil tutar şekilde işlenmiştir.

Görsel 29: III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) Elektron Aspron Trachy Sikkesi (E. Lianta 2009: No. 217.)

III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) bazı billon aspron trachy sikkelerinde (D. Sear 1987: No. 2124. ; E. Lianta 2009: 175, 176, No. 445 – 447.) (Görsel 30) ise kompozisyon olarak; arka yüzde, arkalıksız tahtta oturan İmparator, üzerinde stemma, divitision ve üzeri mücevherlerle süslü geleneksel formda loros giyimli, sağ elinde scepter, sol elinde ise akakia veya anexikakia tutar şekilde verilmiş ve ayrıca kompozisyonda, sol tarafta açık ve geniş bir kanat ve sağ üstte de Manus Dei işlenmiştir. Bu sikkelerin

ön yüzlerinde ise; kanatlı Baş Melek Mikhael büst şeklinde, haleli, üzerinde divitision, yakalıklı ve üzeri panolarla süslü basit formda loros giyimli, sağ elinde omzunun üzerine doğru uzanır şekilde kılıç, sol elinde ise globus tutar şekilde verilmiştir.

Görsel 30: III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) Billon Aspron Trachy Sikkesi (E. Lianta 2009: No. 447.)

III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) bir grup billon aspron trachy nomisma sikkelerinde (D. Sear 1987: No. 2108. ; E. Lianta 2009: 133, No. 259, 260. ; DOC IV / Part 2: 507, 508, No. 54.1, 54.2, 54.3.) (Görsel 31) de tahtta oturan İmparator tasvirlerinin farklı bir şekilde işlendiği görülmektedir. Bu sikkelerde kompozisyon, arka yüzde; arkalıklı tahtta oturan İmparator, üzerinde stemma, divitision ve üzeri mücevherlerle süslü basit formda loros ve sagion giyimli şekilde ve sağ elinde dizlerinin üzerinde yatay pozisyonda duran kılıcı, sol elinde de kınını tutar şekilde verilmiştir. Ön yüzde ise; Aziz Georgios, ayakta, tam boy, cepheden, haleli, üzerinde kısa askeri tunik, göğüslük ve sagion giyimli, sağ elinde omzunun üzerine doğru uzanır şekilde mızrak, sol elinde de yere doğru uzanır şekilde duran kalkanı tutarken verilmiştir.

Görsel 31: III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) Billon Aspron Trachy Nomisma Sikkesi (E. Lianta 2009: No. 259.)

III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) farklı bir diğer grup billon aspron trachy sikkelerinde (D. Sear 1987: No. 2126. ; E. Lianta 2009: 176, No. 448, 449.) (Görsel 32) ise; tahtta oturan Aziz Demetrios tasvirlerinin işlendiği görülmektedir. Bu sikkelerde kompozisyon genel olarak; ön yüzde, arkalıksız tahtta oturan Aziz Demetrios, sakalsız ve haleli, üzerinde tunik, göğüslük ve sagion giyimli, sağ elinde dizlerinin üzerinde yatay pozisyonda duran kılıcın kabzasını, sol elinde de kınını tutar şekilde verilmiştir. Arka

yüzde ise; ayakta İmparator, tam boy, cepheden, üzerinde kısa askeri tunik, göğüslük ve sagion giyimli, sağ elinde Labarum, sol elinde ise akakia veya anexikakia tutar şekilde verilmiş ve kompozisyonda üstte, sağda büyük bir sekiz kolu yıldız işlenmiştir.

Görsel 32: III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) Billon Aspron Trachy Sikkesi (E. Lianta 2009: No. 448.)

İznik İmparatoru II. Theodoros Laskaris'in (1254 – 1258) aspron trachy nomisma ve gümüş trachy sikkelerinde (DOAKS: BZC.1977.5 (DOC 4, No. 8). ; DOC IV / Part 2: 523, No. 8. ; D.

Sear 1987: No. 2140.) (Görsel 33) tahtta oturan İmparator tasvirleri, kompozisyon olarak; arka yüzde, kenarları süslü arkalıklı tahtta oturan İmparator, cepheden, üzerinde stemma, divitision, üzeri panolarla süslü basit formda loros ve sagion giyimli olarak, sağ elinde Labarum başlıklı scepter, sol elinde ise globus tutar şekilde işlenmiştir. Ön yüzde ise kompozisyon; arkalıklı tahtta oturan ve göğsünde çocuk İsa'yı tutan Meryem, cepheden, haleli, üzerinde tunik ve maphorion giyimli şekilde ve başının iki yanında MP ΘV yazılı olarak işlenmiştir.

Görsel 33: II. Theodoros Laskaris'in (1254 – 1258) Aspron Trachy Nomisma Sikkesi (DOAKS: BZC.1977.5.)

İznik İmparatorluğu'nda; İmparator III. Ioannes Dukas Vatatzes'in (1222 – 1254) ve İmparator II. Theodoros Laskaris'in (1254 – 1258) bu sikkeleri dışında, yine İznik İmparatorluğu dönemine ait olan, ancak hangi İmparatora ait olduğu tam olarak belirlenemeyen, anonim / belirsiz İznik grubu, Magnesia darplı, bakır tetarteron noummion sikkelerinde (D. Sear 1987: No. 2151. ; DOC IV / Part 2: 537, 538, No. 3.1, 3.2, 3.3, 3.4,

3.5. ; E. Lianta 2009: 145, No. 311, 312.) (Görsel 34) de tahtta oturan İmparator tasvirleri karşımıza çıkmaktadır. Bu anonim / belirsiz İznik grubu bakır tetarteron noummion sikkelerde, kompozisyon genel olarak; ön yüzde, üzeri noktalarla süslü büyük bir B harfi ve her iki yanında da üç noktadan oluşan süslemeler yer alırken; arka yüzde ise; arkalıklı tahtta oturan İmparator, cepheden, üzerinde stemma, divitision, yakalıklı ve üzeri mücevherlerle süslü basit formda loros giyimli ve sağ elinde scepter, sol elinde ise akakia veya anexiakakia tutar şekilde verilmiştir.

Görsel 34: Anonim / Belirsiz İznik Grubu – Magnesia Darplı Bakır Tetarteron Noummion Sikke (E. Lianta 2009: No. 311.)

KİLİKYA ERMENİ KRALLIĞI

Kilikya Ermeni Krallığı'nda, tahtta oturan Kral tasvirleri; Kral I. Leon'un (1198 – 1219) tram sikkelerinde, Kral I. Hetum'un (1226 – 1270) tank sikkelerinde, Kral Simbad'ın (1296 – 1298) tram sikkelerinde, Kral Oşin'in (1307 – 1320) sikkelerinde, Kral IV. Leon'un (1320 – 1341) sikkelerinde, Kral II. Konstantin'in (Guy de Lusignan) (1342 – 1344) sikkelerinde ve Kral III. Konstantin'in (1344 – 1362) sikkelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Kilikya Ermeni Kralı I. Leon'un (1198 – 1219) tram sikkelerinde (İAMGİSK: Env. No. 703. ; T. Gülhan 2025: 162, 163, Resim 94. ; DOAKS: BZC.2015.022. ; SVİKV PWSK: Kat. No. 339 (Env. No. PMS 544), 340 (Env. No. PMS 347), 341 (Env. No. PMS 208), 342 (Env. No. PMS 716), 344 (Env. No. PMS 452). ; E. Bosch 1951: No. 1434, 1435. ; P. Z. Bedoukian 1962: Plate I – IV, VI – XIV, No. 5, 6, 13 – 76, 125 – 686.) (Görsel 35) tahtta oturan kral tasvirleri, kompozisyon olarak; ön yüzde, iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Ermenice yazılı alan ve ortasında, aslan başlarıyla süslenmiş tahtta oturan Kral, cepheden, başında üç dilimli tacı ve omuzlarında peleriniyle birlikte, sağ elinde kısa bir haç ya da haçlı küre / globus, sol elinde ise fleur de lys şeklinde asa tutarken ve ayaklarının altında da ayaklık ile birlikte verilmiş; arka yüzde ise kompozisyon genellikle; iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Ermenice yazılı alan ve ortasında; ya sırt sırta duran iki aslanın arasında süslü bir haç ya da patrik haçı tasviri, ya başında tacı olan ve sola ya da sağa doğru yürüyen ve bir elinde patrik haçı tutan aslan figürü ya da başında tacı olan ve sola ya da sağa doğru yürüyen ve sırtında patrik haçı olan aslan figürü şeklinde işlenmiştir.

Görsel 35: Kral I. Leon'un (1198 – 1219) Tram Sikkesi (DOAKS: BZC.2015.022.)

Kral I. Hetum'un (1226 – 1270) tank sikkelerinde (SVİKV PWSK: Kat. No. 346 (Env. No. PMS 701). ; T. Gülhan 2025: 163, Resim 95. ; E. Bosch 1951: No. 1439. ; O. Tekin 2011: 190, 191, No. 81. ; P. Z. Bedoukian 1962: Plate XXVII – XXX, No. 1295 – 1362, 1393 – 1399.) (Görsel 36) tahtta oturan Kral tasvirleri, kompozisyon olarak; ön yüzde, iç içe iki sıra düz daire alanın arasında Ermenice yazılı alan ve ortasında, aslan başlarıyla süslenmiş tahtta oturan kral, cepheden, başında pendilialı tacı ve üzerinde kıyafetiyle birlikte, sağ elinde fleur de lys şeklinde asa, sol elinde ise haçlı küre / globus tutar şekilde verilmiş ve kralın başının yanında da altı kollu yıldız şeklinde süsleme işlenmiş; arka yüzde ise kompozisyon; iç içe iki sıra düz daire alanın arasında Ermenice yazılı alan ve ortasında potent haç ve haç kollarının arasında da altı kollu yıldız ve fleur de lys motifinde süslemeler işlenmiştir.

Görsel 36: Kral I. Hetum'un (1226 – 1270) Tank Sikkesi (SVİKV PWSK: PMS 701. , iae.org.tr)

Kral Simbad'ın (1296 – 1298) tram sikkelerinde (P. Z. Bedoukian 1962: Plate XXX-VII, No. 1654 – 1674. ; VCoins.com.) (Görsel 37) ve Kral Oşin'in (1307 – 1320) sikkelerinde (P. Z. Bedoukian 1962: Plate XLI, No. 1840 – 1849. ; Numisbids.com.) (Görsel 38) tahtta oturan Kral tasvirlerinin, Kral I. Leon'un (1198 – 1219) tram sikkelerindeki tasvirlerle benzer kompozisyon özelliklerinde ele alınmış oldukları görülmektedir. Kral Simbad'ın (1296 – 1298) bu tram sikkelerinde ve Kral Oşin'in (1307 – 1320) sikkelerinde kompozisyon genel olarak; ön yüzde, iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Ermenice yazılı alan ve ortasında, aslan başlarıyla süslenmiş tahtta oturan Kral, cepheden, başında üç dilimli tacı ve omuzlarında peleriniyle birlikte, sağ elinde Haçlı küre / globus, sol elinde ise fleur de lys şeklinde asa tutarken ve ayaklarının altında da ayaklık ile birlikte

verilmiş; arka yüzde ise genellikle, iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Ermenice yazılı alan ve ortasında, sırt sırta duran iki aslan ve aralarında patrik haçı tasviri şeklinde işlenmiştir.

Görsel 37: Kral Simbad'ın (1296 – 1298) Tram Sikkesi (vcoins.com)

Görsel 38: Kral Oşin'in (1307 – 1320) Sikkesi (numisbids.com)

Kral IV. Leon'un (1320 – 1341) sikkelerinde (P. Z. Bedoukian 1962: Plate XLIII, XLIV, No. 1996 – 2020. ; Katz Auction.b-cdn.net.) (Görsel 39), Kral II. Konstantin'in (Guy de Lusignan) (1342 – 1344) sikkelerinde (P. Z. Bedoukian 1962: Plate XLIV, No. 2040. ; cngcoins.com.) (Görsel 40) ve Kral III. Konstantin'in (1344 – 1362) sikkelerinde (P. Z. Bedoukian 1962: Plate XLV, No. 2120 – 2127. ; ma-shops.co.uk.) (Görsel 41) ise tahtta oturan Kral tasvirlerinin, diğer Kilikya Ermeni krallarının sikkelerindeki tahtta oturan Kral tasvirlerinden biraz daha farklı bir tarzda ele alınmış oldukları görülmektedir. Bu sikkelerde, kompozisyon genel olarak; ön yüzde, iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Ermenice yazılı alan ve ortasında, sade bir tahtta oturan kral, cepheden, başında üç dilimli tacı ve üzerinde kıyafetiyle birlikte, sağ elinde fleur de lys şeklinde asa ve sol elinde de kısa bir haç tutarken verilmiş; arka yüzde ise, iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Ermenice yazılı alan ve ortasında, Yunan haçı tasviri ve bazı örneklerde de haçın kollarının arasında küçük noktalar şeklinde süslemeler işlenmiştir.

Görsel 39: Kral IV. Leon'un (1320 – 1341) Sikkesi (Katz Auction.b-cdn.net)

Görsel 40: Kral II. Konstantin'in (Guy de Lusignan) (1342 – 1344) Sikkesi (cngcoins.com)

Görsel 41: Kral III. Konstantin'in (1344 – 1362) Sikkesi (ma-shops.co.uk)

GEÇ DÖNEM ANADOLU TÜRK BEYLİKLERİ

Anadolu Selçuklular'dan sonra Anadolu'da, 1300 – 1424 yılları arasında, Aydın ve çevresinde hüküm sürmüş olan geç dönem Anadolu Türk Beylikleri'nden Aydınöğulları'nın; 1300 – 1425 yılları arasında, Muğla ve çevresinde hüküm sürmüş olan geç dönem Anadolu Türk Beylikleri'nden Mentешеoğulları'nın; 1313 – 1412 yılları arasında, Manisa

ve çevresinde hüküm sürmüş olan geç dönem Anadolu Türk Beylikleri'nden Saruhanoğulları'nın ve ayrıca 1217 – 1346 / 1346 – 1371 yılları arasında, Balkanlar'da hüküm sürmüş olan Sırbistan Krallığı'nın / Sırp İmparatorluğu'nun sikkelerinde de Kilikya Ermeni Krallığı sikkelerinde görülen tarzda kompozisyon özelliklerine sahip olan, tahtta oturan Kral / Hükümdar tasvirleri karşımıza çıkmaktadır.

Aydınoğulları'nda, Aydınoğulları Hükümdarı Umur Bey'in (1340 – 1348) gümüş Gigliati sikkelerinde (İAMTİSK: No. 1326. ; T. Gülhan 2025: 166, 167, Resim 101. ; DOAKS: BZC.2015.008.) (Görsel 42) tahtta oturan hükümdar tasvirleri, kompozisyon olarak; ön yüzde, iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Latince, “**MONETA QUE FIT IN THEOLOGOS**” yazılı alan ve ortasında, aslanlı tahtta oturan hükümdar, cepheden, başında tacı, omuzlarında boyun hizasından tutturulmuş pelerini, göğsünde haç ve üzerinde kıyafetiyle birlikte, kısa ve dalgalı saçlı olarak, sağ elinde fleur de lys şeklinde asa ve sol elinde ise Haçlı küre / globus tutarken verilmiş; arka yüzde ise, iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Latince, “**DE MANDATO DNI EIUSDE LOCI**” yazılı alan ve ortasında, köşelerinde fleur de lys şeklinde süslemeler olan ve bitkisel süslemeli, Potent haç benzeri süslü bir haç işlenmiştir.

Görsel 42: Aydınoğulları Hükümdarı Umur Bey'in (1340 – 1348) Gümüş Gigliati Sikkesi (DOAKS: BZC.2015.008.)

Menteşeoğulları'nda, Menteseoğulları Hükümdarı Şucaeddin Orhan Bey'in (1320 – 1341) gümüş Gigliati sikkelerinde (İAMTİSK: No. 1328. ; T. Gülhan 2025: 167, 168, Resim 103.) de tahtta oturan hükümdar tasvirleri, kompozisyon olarak; ön yüzde, iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Latince, “**HANC MONETAM FIERIT VRCNIE**” yazılı alan ve ortasında, aslanlı tahtta oturan hükümdar, cepheden, başında tacı, omuzlarında pelerini ve üzerinde kıyafetiyle birlikte, kısa ve dalgalı saçlı olarak, sağ elinde fleur de lys şeklinde asa ve sol elinde ise haçlı küre / globus tutarken verilmiş; arka yüzde ise, iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Latince, “**MANDAVIT DOMINVS PALATIE**” yazılı alan ve ortasında, köşelerinde fleur de lys şeklinde süslemeler olan ve bitkisel süslemeli, potent haçına benzer süslü bir haç işlenmiştir.

Saruhanogulları'nda, Saruhanoğulları Hükümdarı Saruhan Bey'in (1313 – 1346) gümüş Gigliati sikkelerinde (T. Gülhan 2025: 168, 169, Resim 104. ; wikipedia.org.) (Görsel 43) tahtta oturan hükümdar tasvirleri, kompozisyon olarak; ön yüzde, iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Latince, “**MONETA QUE FIT MNGLESIE**” yazılı alan ve ortasında, aslanlı tahtta oturan hükümdar, cepheden, başında tacı, omuzlarında

boyun hizasında tutturulmuş pelerini ve üzerinde kıyafetiyle birlikte, kısa ve dalgalı saçlı olarak, sağ elinde fleur de lys şeklinde asa ve sol elinde ise haçlı küre / globus tutarken verilmiş; arka yüzde ise, iç içe iki sıra noktalı daire alanın arasında Latince, “**DE VOLV-NTE DNI EIVSDEM**” yazılı alan ve ortasında, köşelerinde fleur de lys şeklinde süslemeler olan ve bitkisel süslemeli, potent haçına benzer süslü bir haç işlenmiştir.

Görsel 43: Saruhanoğulları Hükümdarı Saruhan Bey'in (1313 – 1346) Gümüş Gigliati Sikkesi (wikipedia.org)

SIRBİSTAN KRALLIĞI / SIRP İMPARATORLUĞU

Sırbistan Krallığı (Sırp İmparatorluğu)’nda ise; Sırp Kralı II. Stefan Uroš Milutin’in (1282 – 1321) gümüş dinar sikkelerinde ve Sırp Kralı Stefan Uroš IV Dušan’ın (1331 – 1355) gümüş dinar sikkelerinde, Kilikya Ermeni Krallığı ve geç dönem Anadolu Türk Beylikleri’nin sikkelerinde görülen tarzda tahtta oturan Kral tasvirleri işlenmiştir.

Sırp Kralı II. Stefan Uroš Milutin’in (1282 – 1321) gümüş dinar sikkelerinde (DO-AKS: BZC.2009.020.) (Görsel 44) tahtta oturan Kral tasvirleri kompozisyon olarak; arka yüzde, en dışta noktalı daire alan ve onun içinde, “**MONET A REGISVROSI**” yazılı alanın içinde, arkalıksız tahtta oturan kral, cepheden, başında tacı, üzerinde uzun kollu işlemeli ve süslü kıyafetiyle birlikte, sakallı olarak, sağ elinde fleur de lys şeklinde asa, sol elinde ise patrik haçlı küre / globus tutarken verilmiş; ön yüzde ise noktalı daire alanın içinde, üzeri noktalarla süslü arkalıklı tahtta oturan İsa, cepheden, sakallı olarak, başında noktalarla oluşan halesi ve halesindeki haçın kollarında içi boş yuvarlaklar şeklindeki süslemelerle birlikte, sağ eliyle pelerini tutarak kutsal pozisyonda ve İsa’nın başının sağında ve solunda, **IC XC** yazılı şekilde verilmiş; ayrıca kompozisyonda, tahtın iki yanında fleur de lys motifleri ve tahtın dört köşesinde ise üç benek – nokta motifi şeklinde süslemeler işlenmiştir.

Görsel 44: Sırp Kralı II. Stefan Uroš Milutin'in (1282 – 1321) Gümüş Dinar Sikkesi (DOAKS: BZC.2009.020.)

Sırp Kralı Stefan Uroš IV Dušan'ın (1331 – 1355) gümüş dinar sikkelerinde (DOAKS: BZC.2009.021.) (Görsel 45) ise tahtta oturan kral tasvirleri biraz daha farklı bir tarzda ele alınmıştır. Bu sikkelerde kompozisyon olarak; arka yüzde, en dışta noktalı daire alan ve onun içinde, Kirilce, "+CTEΦΔN – b – KPΔAb" yazılı alanın içinde, üzeri noktalarla süslü arkalıksız tahtta oturan kral, cepheden, başında tacı, üzerinde süslü ve işlemeli kıyafetiyle birlikte, sakallı olarak, sağ elinde haçlı asa ve sol elinde de dizlerinin üzerine yatay pozisyonda koyduğu kılıcını tutar şekilde verilmiş; ön yüzde ise, noktalı daire alanın içinde, üzeri noktalarla süslü arkalıklı tahtta oturan İsa, cepheden, sakallı olarak, başında noktalardan oluşan halesiyle birlikte, sağ eliyle pelerinini tutarak kutsar pozisyonda ve İsa'nın başının sağında ve solunda $\overline{\text{IC}} \overline{\text{X}} \overline{\text{C}}$ yazılı şekilde verilmiş; ayrıca kompozisyonda, tahtın solunda **B** harfi ve tahtın köşelerinde ise üç benek – nokta motifi şeklinde süslemeler işlenmiştir.

Görsel 45: Sırp Kralı Stefan Uroš IV Dušan'ın (1331 – 1355) Gümüş Dinar Sikkesi (DOAKS: BZC.2009.021.)

ORTA ÇAĞ ANADOLUSU'NDA DARP EDİLMİŞ TAHTTA OTURAN HÜKÜMDAR TASVİRLİ SİKKELERİN DİĞER SANAT DALLARIYLA ORTAK TASARIMLARI

Bu bildiride ele alınan, 11. – 14. yüzyıllar arasında, Anadolu'daki farklı Devletler, Beylikler ve İmparatorluklar tarafından darp edilmiş olan tahta oturan hükümdar tasvirli

sikkelerin bazılarının, dönemin farklı sanat dalları ile ortak tasarımlara sahip oldukları görülmektedir.

Örneğin; Anadolu Selçuklular ve Artuklular ile Beytekiniler – Erbil Atabeyleri ve Eyyubiler sikkelerinde görülen, tahtta oturan hükümdar tasvirlerine benzer kompozisyonların; Büyük Selçuklular dönemine ait, 12. yüzyılın ikinci yarısında Rey’de yapılmış, alçı sıva kabartma pano üzerinde (Court and Cosmos 2016: 76, 77, No. 16.) (Görsel 46); İran’da yapılmış, geç 12. yüzyıl – erken 13. yüzyıla tarihlendirilen, seramik kâse üzerinde (The MET Collection, ON: 57.36.3. ; Court and Cosmos 2016: 109, No. 37.) (Görsel 47); Cezire Bölgesine atfedilen ve 13. yüzyıla tarihlendirilen, oymalı erzak kabı parçası üzerinde (Court and Cosmos 2016: 110, No. 38.) (Görsel 48) ve Batı İran, Kuzey Irak ya da Kuzey Suriye Bölgelerine atfedilen ve 13. yüzyılın sonu – 14. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen, pirinç üzerine altın ve gümüş kakmalı şamdan üzerinde (The MET Collection, ON: 91.1.523.) (Görsel 49) de; tahtta oturmuş, bir elini dizine dayamış, diğer elinde ise göğüs hizasında küre ya da kadeh tutan hükümdar tasvirleri şeklinde, benzer üslupla ele alınmış oldukları görülmektedir.

Görsel 46: Tahtta Oturan Hükümdar ve Maiyeti Tasvirli Alçı Sıva Kabartma Pano, Rey, 12. Yüzyılın İkinci Yarısı (Court and Cosmos 2016: 76, 77, No. 16.)

Görsel 47: Tahtta Oturan Hükümdar ve Süvariler Tasvirli Seramik Kâse, İran, Geç 12. Yüzyıl – Erken 13. Yüzyıl (The MET Collection, ON: 57.36.3. ; Court and Cosmos 2016: 109, No. 37.)

Görsel 48: Tahtta Oturan Hükümdar Tasvirli Oymalı Erzak Kabı Parçası, Cezire Bölgesi, 13. Yüzyıl
(Court and Cosmos 2016: 110, No. 38.)

Görsel 49: Tahtta Oturan Hükümdar Tasvirli Piriñ Üzerine Altın ve Gümüş Kakmalı Şamdan, Batı İnan, Kuzey Irak ya da Kuzey Suriye Bölgesi, 13. Yüzyılın Sonu – 14. Yüzyılın İlk Yarı (The MET Collection, ON: 91.1.523.)

Sonuç

Orta Çağ Anadolu'sunda, tahtta oturan hükümdar tasvirleri; Anadolu Selçuklular, Artuklular, Bizans İmparatorluğu, İznik İmparatorluğu, Kilikya Ermeni Krallığı, Aydınnoğulları, Mentешеoğulları ve Saruhanoğulları sikkelerinde, çeşitli kompozisyonlarla işlenmiştir.

Ayrıca Anadolu'da darp edilmiş olan tahtta oturan hükümdar tasvirli sikkelerin, bu dönemde Anadolu'nun çevresindeki bölgelerde hüküm sürmüş olan; Beytekiniler – Erbil Atabeyleri, Eyyubiler ve Sırbistan Krallığı / Sırp İmparatorluğu gibi diğer devletlerin sikkeleriyle de tasarım etkileşimleri ve benzerlikler taşıdıkları görülmektedir.

Orta Çağ Anadolu'sunun hareketli siyasi, ticari ve kültürel ilişkiler ortamında darp edilen sikkeler, günlük hayatta propaganda unsuru olarak yaygın şekilde kullanılmalari sebebiyle tasarımlarında da karşılıklı etkileşimler oluşmuştur.

Orta Çağ Anadolu'sunun bu etkileşim ortamının, yalnızca sikkelerde değil, aynı zamanda dönemin diğer sanat dallarında da ortak tasarımlarla devam ettiği görülmektedir.

KISALTMALAR

ANS: American Numismatic Society

DOAKS: Dumbarton Oaks Online Coin Catalogues

DOC: Dumbarton Oaks Catalogues

Env. No.: Envanter Numarası

İAMGİSK: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Gayri İslami Sikkeler Koleksiyonu

İAMTİSK: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu

ON: Object Number

SVİKV PWSK: Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pierre Willemart Sikke Koleksiyonu The MET: The Metropolitan Museum of Art, New York

KAYNAKÇA

Artuk, İ. – Artuk, C. (1970). *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*, Cilt 1, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Artuk, İ. – Artuk, C. (1993). *Artukoğulları Sikkeleri*, Sümer Kitabevi, İstanbul.

Bedoukian, P. Z. (1962). *Coinage of Cilician Armenia, The American Numismatic Society*, New York.

Bellinger, A. R. (1992). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume I, Anastasius I to Maurice 491 – 602, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Second Impression*, Washington D. C.

Bendall, S. – Donald, P. J. (1974). *The Billon Trachea of Michael VIII Paleologos, 1258 – 1282*, A. H. Baldwin & Sons Ltd., London.

Bendall, S. – Donald, P. J. (1979). *The Later Palaeologan Coinage, 1282 – 1453*, A. H. Baldwin & Sons Ltd., London.

Bendall, S. (1988). *A Private Collection of Palaeologan Coins, Published Privately*, Wolverhampton.

Bosch, E. (1951). *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Sikkeler Rehberi: Yunan – Romen – Bizantin ve Avrupa Sikkeleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Butak, B. (1947). *XI. XII. ve XIII. Yüzyıllarda Resimli Türk Paraları*, Pulhan Matbaası, İstanbul.

Canby, S. R. – Beyazıt, D. – Rugiadi, M. – Peacock, A. C. S. (2016). *Court and Cosmos: The Great Age of the Seljuqs, The Metropolitan Museum of Art –New York*, Yale University Press, New Haven and London.

Grierson, P. (1973 a). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume Three, Leo III to Nicephorus III, 717 – 1081, Part 1 Leo III to Michael III (717 – 867)*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D. C.

Grierson, P. (1973 b). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume Three, Leo III to Nicephorus III, 717 – 1081, Part 2 Basil I to Nicephorus III (867 – 1081)*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D. C.

Grierson, P. (1993 a). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume Two, Phocas to Theodosius III, 602 – 717, Part 1 Phocas and Heraclius (602 – 641)*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Second Impression, Washington D. C.

Grierson, P. (1993 b). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume Two, Phocas to Theodosius III, 602 – 717, Part 2 Heraclius Constantine to Theodosius III (641 – 717)*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Second Impression, Washington D. C.

Grierson, P. (1999 a). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume Five, Michael VIII to Constantine XI, 1258 – 1453, Part 1 Introduction, Appendices and Bibliography*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D. C.

Grierson, P. (1999 b). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume Five, Michael VIII to Constantine XI, 1258 – 1453, Part 2 Catalogue, Concordances and Indexes*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D. C.

Gülhan, T. (2010). *Bizans Sikkeleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul.

Gülhan, T. (2015). *Başlangıcından XIV. Yüzyıla Kadar Türk Sikkelerinde Hayvan Figürleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Türk İslam Sanatları Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Gülhan, T. (2024), “Orta Çağ Anadolu’sunda Darp Edilmiş Tahtta Oturan Hükümdar Tasvirli Sikkeler (11. – 14. Yüzyıllar) = Coins Depicting Enthroned Rulers Minted in Medieval Anatolia (11th-14th Centuries)”, 28. *Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı*, 16 – 19 Ekim 2024, T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını: 664, Ankara, s. 210, 211.

Gülhan, T. (2025). *Orta Çağ Anadolu'sunda Darp Edilen Figürlü Sikkelerin Karşılıklı Etkileşimleri (11. – 14. Yüzyıl)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Türk İslam Sanatları Doktora Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Hendy, M. F. (1999 a). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume Four, Alexius I to Michael VIII 1081 – 1261, Part 1 Alexius I to Alexius V (1081 – 1204)*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D. C.

Hendy, M. F. (1999 b). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume Four, Alexius I to Michael VIII 1081 – 1261, Part 2 The Emperors of Nicaea and Their Contemporaries (1204 – 1261)*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D. C.

İzmirlier, Y. (2010). *Anadolu Selçuklu Paraları = The Coins of Anatolian Seljuqs*, Mas Matbaacılık, İstanbul.

Lianta, E. (2009). *Late Byzantine Coins: 1204 – 1453 in the Ashmolean Museum University of Oxford*, Spink & Son Ltd., London.

Özme, A. – Lightfoot, C. (2000). “Afyon Müzesindeki Figürlü Bir Anadolu Selçuklu Sikkesi Üzerinde Etüt”. *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*. Sayı 1, s. 71 – 75.

Sear, D. R. (1987). *Byzantine Coins and Their Values, Seaby*, Second Edition, London.

Sikkeler Ne Anlatır? : Orta Çağ Anadolu Sikkelerinde Simgeler ve Çok Kültürlülük = What The Coins Tell Us? : Symbols and Multicultural Aspects in Medieval Anatolian Coins. (2009). Ed. Ş. Şentürk - E. Topraktepe, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pierre Willemart Sikke Koleksiyonu = La Collection de Monnaie de Pierre Willemart de La Fondation Suna et İnan Kıraç. (2009). Yay. Haz. O. Tekin, Çev. E. Akaş – Ü. S. Topuz – İ. Verdier, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Yayınları, İstanbul.

Tekin, O. (2011). *Konuşan Paralar: Tarih Boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri = Talking Coins: Anatolian Cities and Their Coins Through History*, Çev. M. D. Sheridan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

<http://numismatics.org/collection/1917.215.1032>.

<http://numismatics.org/collection/1917.215.944>.

<http://numismatics.org/collection/1917.215.2859>.

https://images.vcoins.com/product_image/131/R/RTa57PoxZLg4s8RH2Az9w9ES6Qf-ziN.jpg

<https://www.numisbids.com/sales/hosted/nomos/obolos10/image00589.jpg>.

https://katzauction.b-cdn.net/imgs/94/94p_zmg41.jpg

<https://www.cngcoins.com/photos/big/76001737.jpg>.

https://img.ma-shops.co.uk/stollhoff/pic/15457_048w697.jpg.

https://en.wikipedia.org/wiki/Sarukhanids#/media/File:Silver_gigliato_of_Sarukhan_Beg_bin_Alpagi_1313_1348_ruler_of_Lydia_western_Turkey.jpg.

<https://www.doaks.org/resources/coins/catalogue/BZC.1971.25.13/view>

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/465911>

<https://www.doaks.org/resources/online-exhibits/byzantine-emperors-on-coins/doukas-lascarid-and-palaeologan-dynasties-1204-1453/aspron-trachy-of-theodore-ii-1254-1258>

<https://www.doaks.org/resources/coins/catalogue/BZC.2015.008/view>

<https://www.doaks.org/resources/coins/catalogue/BZC.2009.020/view>

<https://www.doaks.org/resources/coins/catalogue/BZC.2009.021/view>

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451378>

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/444525>

[https://katalog.iae.org.tr/yordam/?p=1&dil=0&tip=gelismis&gorunum=liste&tk=&alan=&q=kunyeKoleksiyonKN_txt:\(23\)%20AND%20tum_txt:\(pms_000701\)](https://katalog.iae.org.tr/yordam/?p=1&dil=0&tip=gelismis&gorunum=liste&tk=&alan=&q=kunyeKoleksiyonKN_txt:(23)%20AND%20tum_txt:(pms_000701))

